

KLIC TRIGLAVA

V današnji številki:

- o UDB-POLITIČNI UMORI
- o NOVA POLITIČNA TOVARNA
- o ZAKAJ SO SLOVENCİ PROTI CENTRALIZMU
- o KRIZA V KULTURNI AKCIJI

360
MAJ 1969

Pisma uredniku

SOKOLI, SLOVENSKI NAROD IN JUGOSLAVIJA

Uredniku Klica Triglava.

V aprilski številki ste objavili dolgo pismo g. Radivoja Riglerja, v katerem poleg ostalega napada dr. Cirila Žebota, ker je bil na obisku v Ljubljani. Strinja se z mnenjem P. B. v TABORU, kjer je avtoritativno izjavil, da je sedaj dr. Žebot "samo še ameriški gospodarski znanstvenik - in nič več". Zdi se mi, da tako g. Rigler kot P. B. gresta na roke slovenskim stalinistom, ki odreka slovenskim emigrantom pravico, da se "mešajo" v razmere doma. Ravno to "mešanje" gre komunistom dosti bolj na živce kot ves stereotipni in sterilni antikomunizem nekaterih emigrantskih krogov.

G. Rigler pravi, da je bilo zedinjenje 1. decembra 1918, leta naša rešitev. Moč Narodnega Veča v Zagrebu ni bila zadostna, da bi nas zavarovala pred Italijani in Avstrijci. To domnevno drži in mislim, da tudi Dr. Žebot tega ne bo mogel ali hotel zanikati. Toda ta argument ne more izpodbiti dejstva, da je bil akt združenja opravljen na politično zgrešeni in izsiljeni osnovi. Nuja to lahko samo opraviči, ne more pa ga legalizirati. Kar je bilo pri tem aktu narobe, je bilo narobe in to je ono, kar nekateri, kot kaže, ne morejo - ali nočejo priznati. Če bi to priznali, potem bi logično morali priznati tudi to, da je skrajni čas, da se postavijo stvari na svoje mesto. Pri tem pa pomembnost Jugoslavije za Slovence ne bo nič manjša - prav obratno.

Kar se poslanice Jugoslovanskega Sokola tiče, pa je zame politično in zgodovinsko zgrešen že sam uvod, s katerim Jugoslovanski Sokol naslavlja poslanico 'vsemu svojemu narodu' - verjetno 'jugoslovanskemu narodu', ki je obstajal samo v fantaziji Aleksandrovega režima. Poslanica pozna menda tudi samo tro-imenski narod - Srbe, Hrvate in Slovence - a ignorira (komu na ljubo?) še Makedoncej, ako tudi ne Črnogorce in Bosance. Poslanica tudi trdi, da je 1. december 'simbol edinstva in nekršenih državljskih pravic ter svobode državljanov'. Diktiranih od zgoraj, od takih simbolov edinstva kot sta bila morda JNS in JRZ? Vsa kritika poslanice gre namreč na račun sedanjega režima - a zvesto molči o predvojnih razmerah. Taka črno-bela slika ne more zadovoljiti nobenega resnicoljubnega Slovenca in Jugoslovana.

Sokoli in Slovenski fantje so bili pred vojno na žalost izraz naše idejne razklanosti, ki je pogojila tla komunizmu. Mar naj se to nadaljuje? Starešinstvo Jugoslovanskega Sokola, katerega slovenski člani so se pred vojno vedno identificirali s slovensko liberalno stranko, bi storilo prav, ko bi upoštevalo izjavo Slovenske demokratske stranke ob isti priliki, ki pravilno zaključuje ne le, da ima slovenski narod pravico do samo-

odločbe in da naj ob zlomu komunistične diktature svobodno odloča z glasovanjem o obliki države, ampak tudi da ta stranka 'zaupa v zrelo prevdarnost slovenskega naroda, da bo v trenutkih odločanja, po trezni presoji dejstev in ko bo prepričan, da so mu neizogibno zagotovljene politična, gospodarska in kulturna samostojnost, enakopravnost v vseh pogledih in socialna pravičnost, dal svoj glas za povezanost z jugoslovanskimi narodi'.

Nobenega dogmatizma in nobenih tabujev, pač pa odločna zahteva po 'enakopravnosti v vseh pogledih', ki edina more zagotoviti stabilne odnose v jugoslovanski skupnosti - odnose, ki jih akt zedinjenja in vidovdanska ustava nista zagotovila.

In še to: Dr. Žebot zaradi svojega obiska doma ni prenehal javno in odkrito obravnavati režim doma, kot so to storili mnogi drugi, ki se iz sentimentalnih ali oportunističnih razlogov že leta podajajo domov. Dr. Žebot se očitvidno ne meni za to, da ga zaradi njegovega stališča do režima drugič mogoče ne bodo več spustili preko meje v Ljubljano.

ALOJZIJ ZUPAN

Uredniku Klica Triglava.

Ne vem, kje vidi g. Rigler 'mednarodno pogodbenost' akta zedinjenja 1. decembra 1918. Običajno imajo take pogodbe določene sankcije, ako jih ena ali druga stranka ne izpolnjuje - akt zedinjenja tega ni imel in vladajoči Srbi so pozneje lahko ukrepali karkoli so hoteli. Dr. Bogataj je bil lahko odličen upravni uradnik, toda samo njega navajati kot zgodovinski vir za razpravljanje o 1. decembru predstavlja prezir do vseh naših političnih mož in zgodovinarjev, ki so te zadeve obravnavali z dokaj večjim smislom za objektivnost in - točnost.

I. TIČ

PISMO IZ NEMČIJE

Uredniku Klica Triglava.

Prebral sem intervju z g. Ivanovićem in kurja polt me je polila. Nisem si mislil, da bi bo kdaj dano, tudi v nekomunističnih slovenskih publikacijah prebirati kaj takega.

Slovenija je v celem intervjuju omenjena le bežno, in še to le kot rezervoar za srbske poslance... Eden ali dva iz Slovenije... Večjega cinizma si ne morem predstavljati. Kot da že skoraj petdesetletne velesrbske raznarodovalne politike ni bilo dovolj. Vsakemu Slovincu je danes menda jasno, da je Slovenija za Beograd molzna krava. Izkoriščajo nas gospodarsko, politično in celo kulturno.

Vsako bušmansko in hotentotsko pleme ima že pravico do lastne vojske, lastne politike, lastne diplomacije, skratka - do samostojnosti in svobode. Nam je to stoletja kratil Dunaj, in isto dela že polstodetje Beograd.

G. Ivanović dela račun brez krčmarja, če misli, da bo Slovenija na vse veke podpirala tri vogale zgradbe, ki se ji pravi Jugoslavija. Ali ni žalostno, da v 20. stoletju narodi, kot sta slovenski in hrvaški, še ne smejo imeti lastne države...?

DANO

LONDON, 10. MAJA 1969.

LETO XXII. ŠTEV. 360.

'ZOB ZA ZOB, OKO ZA OKO'

Težko je z vso gotovostjo soditi, zakaj se je jugoslovanska tajna policija odn. komunistični režim prav zdaj odločil za tako številne politične umore, o katerih poročamo na drugem mestu. Toda gotovo je, da hoče njihovo skupno število - povprečno eden vsak mesec - doseči v najkrajšem času najmočnejši vtis.

Ni dvoma, da tako partija kot režim preživljata globoko politično krizo, ki je kajpak tudi glavni vzrok gospodarskih in narodnostnih težav v drugi Jugoslaviji. Ne bi bilo prvič, če bi se politični obupanci v takem položaju iz mentalno zapletenih vzrokov zatekli h grozodejstvom, podobno kot se moralno šibki režimi zatekajo v zunanjepolitične avanture, da odvrnejo pozornost državljanov od notranjepolitičnih vprašanj. Toda dejstvo, da so skoro vsi, če že ne vsi umori od lanskega oktobra sledili večmesečnim pripravam (z infiltracijo), kaže, da je šlo za zelo skrben načrt in torej najbrž ne za neko noro dejanje obupancev.

Značilno je, da so ti umori sledili bombnim eksplozijam lani poleti in jeseni v Jugoslaviji (očividno delo emigrantskih ekstremistov). Čisto možno je, da so se jugoslovanski komunisti ustrašili, kam bo to vodilo in kje se bo to končalo, ako nekaj ne ukrenejo. Tako so se verjetno odločili vrniti miho za drago. Da v tem režimski informacije niso vedno zanesljive in še manj skrupulozno presojane, le potrjuje verjetnost te razlage.

Naše stališče do takega načina političnega boja je isto, kot smo ga zavzeli v vseh primerih emigrantskega nasilja napram komunistom: obsojamo jih! To ni način politične borbe in umori ne bodo niti za milimeter približali rešitve vprašanj v Jugoslaviji kakor niso in ne bodo približali emigrantom svobode za domovino. Nasprotno, taka nora dejanja, če se dogajajo na tujih tleh, privedejo lahko do hudih mednarodnih posledic - v prvi vrsti za jugoslovanski režim. Čujemo, da nemške zvezne oblasti jemljejo serijsko teh umorov zelo resno in da varnostni ukrepi lahko prizadenejo jugoslovansko sezonsko delovno silo, kar bi moglo imeti za jugoslovanski režim hude notranje politične in gospodarske posledice, če ne bo moč kanalizirati odvišne delovne sile na tuje. In ni dvoma, da bi takim ukrepom sledile tudi druge evropske države, ki so bile doslej voljne sprejemati delavce iz Jugoslavije. "Kdor z mečem okoli hodi, ta bo z mečem pokončan..."

JAVNO PREISKAVO!

Če so v Jugoslaviji v zadregi, kaj naj store ob novi aferi s politično veletovarno v Titogradu (kot poročamo na naslednji strani,) jim je lahko priporočiti zelo enostaven postopek: komisija treh ali petih oseb naj bi na javnih zaslišanjih preiskala vso zadevo. Predseduje naj "ugledna oseba", recimo Svetozar Vukmanović, ki je sam Črnogorec in ki sicer zdaj nima posebnega dela. Člani naj bodo tisti takratni slovenski poslanci, ki so edini že pred letom videli, kam pes tace moli. Komisija naj najprej enkrat za vselej razčisti vprašanje, koliko bo hidroelektrarna Mratinje res stala. Zaslisi naj strokovnjake. Če v Jugoslaviji ne morejo najti strokovnjakov, ki govore resnico in se ne vdajajo političnemu pritisku, naj jih poiščejo v tujini. Potem naj komisija zaslisi vse prizadete, ki naj pojasnijo, zakaj so se odločili tako, kot so se. Treba je zvedeti, kdo je odgovoren za napačno odločitev. Kaj pravijo Bojanić, Neoričić, Pozderac in Špiljak? Za razčiščenje vse stvari ni lepšega kot javno zaslihanje. Če se že gremo samoupravljanje, potem naj imajo delovni ljudje tudi pravico, da zvedo, za kaj vendar gre.

Prikrito raziskovanje malo zaleže. Že mesece raziskuje komisija, kdo je kriv za napačno odločitev glede energetske-kemičnega kombinata Velenje, pa javnost še ni nič bolj poučena kot pred letom dni. Končno bodo izdali poročilo, ki bo pošteno in odkrito ali pa ne. Če bi bila preiskava javna, bi vsi zvedeli za dejstva in hinavskega poročila ne bi bilo lahko objaviti. Pri takih rečeh je važno, da je preiskava javna, ker gre za javne zadeve. Škode morda sicer ni mogoče popraviti, toda edino strah pred javno preiskavo bo preprečil podobne pojave v bodočnosti.

UREDNIŠTVO

VSAK MESEC EDEN

Od našega dopisnika

"V Španiji je bil v medsebojnem obračunavanju ubit Maks Luburić, ustaški zločinec", je poročal na vidnih mestih domala ves jugoslovanski dnevni tisk 25. aprila.

Ali je pa res šlo za medsebojno obračunavanje?

Luburićev umor 21. aprila je že sedmi od lanskega oktobra: Marisav Petrović, nekdanji poveljnik srbskega dobrovoljskega polka, je bil napaden s sekiro in zelo težko ranjen, a je edini, ki je napad preživel. Hrvatje Mile Rukavina, Krešimir Tolj in Vid Maričić, ki so pripadali eni od ustaških skupin, so bili 26. oktobra ustreljeni, ko so sedeli za mizo. Srb Andrija Lončarić je bil umorjen s sekiro v Parizu 13. marca, potem ko je bil na kosilu z nekom iz Jugoslavije, za katerim je po umoru izginila vsaka sled. Hrvat Mirko Čurić je bil ubit od bombe pred svojo restavracijo v Munchenu 9. aprila. Osem dni pozneje je bil ustreljen glavni sodelavec zboraske ISKRE Ratko Obradović, ko se je v Munchenu vračal domov, potem ko je bil skupaj s Srbom Radovićem. In nazadnje Vjekoslav Luburić-Maks, katerega je v noči od 19. na 20. aprila zaklal v spanju njegov uslužbenec v tiskarni. Ubijalca niso našli, a zjutraj je odplula iz bližnje Valencije neka jugoslovanska ladja. Barcelonska LA VANGUARDIA piše, da je bil ubijalec naj tej ladji, da se je izkrcal v Barceloni in se nato z vlakom podal v Francijo.

Ako zelo skrbno preiščemo vse te primere, postane hitro očitno, da ne gre za nobeno medsebojno obračunavanje niti v posameznih emigrantskih skupinah niti med različnimi skupinami, kot hoče to natveziti naivnim kalinom jugoslovanski režimski tisk. Z izjemo Lončarića gre sicer za skrajno desničarsko usmerjene ljudi, toda izključeno je, da bi na primer Srbi pobijali Hrvate ali pa ustaši zborashe.

Vsi znaki kažejo, da gre za preračunano delo UDBe. V vseh primerih, morda samo z izjemo Čurića, ki je poseben primer, je bila metoda umora ista. Nekdo je bil infiltriran v gotovo akcijsko skupino. S svojo prizadevnostjo in aktivnostjo je zlezal do vrha, si pridobil zaupanje kasneje umorjenega in ga nato ali sam ubil ali pa pripravil zanj umor. Priprave za tak umor so potekale več mesecev, tako da se je infiltrirani popolnoma seznanil z vsemi okoliščinami, življenjem in delovanjem bodoče žrtve. Značilno je, da morilcev niso mogli nikoli izslediti - čeprav so večkrat bodisi točno vedeli, kdo je bil morilec bodisi močno sumili, a niso mogli dokazati in je osumljeni imel močan alibi. V več primerih gre za nekaj ljudi, ki so ali "pobegnili" iz Jugoslavije, nekateri šli potem nazaj "s posebno nalogo" (zaupano od naivnih emigrantov), bili tam aretirani ali "aretirani",

obsojeni ali "obsojeni" - nakar so se po daljši dobi spet pojavili v emigraciji, obnovili stare stike, poglobili zaupanje...

V zvezi s temi umori se je vredno spomniti primera Nenada Petrovića, ki se je 1965 infiltriral v Južnoslovansko demokratsko zvezo. V Munchenu se je predstavil s fotokopijo nekega dokumenta, ki je "dokazoval", da je bil Petrović obsojen od beograjskega sodišča zaradi govorjenja proti režimu. V Zvezi se je pokazal izredno aktivnega, vendar pa je storil nekaj napak, zaradi katerih so ga pričeli nekateri člani sumiti. Končno so ga soočili z gotovimi dejstvi, nakar je Petrović doživel živčni zlom in je priznal, da je bil sodni dokument ponarejen in da je bil prisiljen delati za UDB. Zveza ga je potem izključila - in Petroviću ni preostalo drugega kot da se je vrnil na hitro v Jugoslavijo. In tam je pričel divjo gonjo proti Južnoslovanski demokratski zvezi. VEČERNJE NOVOSTI so v 41 nadaljevanjih zločno napadale emigracijo in glavni dobavitelj podatkov je bil Petrović, za katerega so nato celo javno priznali, da je bil posebno izvežban za svoje delo.

Postavlja se vprašanje, če ne bi bilo več žrtev, ako Petrovića ne bi pravočasno odkrili.

KARDELJEV POLOŽAJ MOČNEJŠI

Skupščine so zasedale do zadnjega diha celo po volitvah novih poslancev. Na zadnji seji zbora narodov 23. aprila so imenovali za novega državnega sekretarja za zunanje zadeve 47-letnega Mirka Tepavca, ki je bil predsednik pokrajinskega komiteja ZK Vojvodine, pred tem pa med drugim direktor radia Beograda, direktor POLITIKE in veleposlanik na Madžarskem. Za namestnika sekretarja za zunanje zadeve so postavili Antona Vratušo, 54-letnega Prekmurca, ki je bil zadnji dve leti stalni predstavnik Jugoslavije v OZN, pred tem pa dolga leta Kardeljev šef kabineta. Zvezni zbor je imenovanji potrdil 25. aprila.

Ljubljana je po 15 letih spet dobila enotno ljubljansko skupščino. Mariborske skupščine so se Kardelju na vključile že pred dvema letoma, zdaj pa je sledila tudi Ljubljana. Nova skupščina je 21. aprila izvolila Miha Košaka za predsednika, Marija Prezlja in Sergeja Vošnjaka pa za podpredsednika.

Na Kosovem in v Makedoniji je bilo aprila več procesov proti Albancem, ki so lani novembra organizirali velike demonstracije v Prištini in drugih kosovskih mestih ter kasneje v Tetovu v Makedoniji. Med obtoženimi so bili predvsem učitelji in študenti, ki so jim sodili zaradi podpihovanja nacionalne in verske nestrpnosti. Vsi so bili obsojeni na zaporno kazen od enega do sedmih let. S.

ZA ENAKOPRAVNOST SLOVENIJE

CIRIL A. ŽEBOT

"Narava sama ne pozna plemenitih in neplemenitih narodov. Nobenega izmed njih ni poklicala, da bi vladal nad drugimi, niti ni določila katerega izmed njih, da bi služil drugemu za kak njegov posebni namen. Enaka pravica mora veljati za vse. To je pot k spopolnitvi človeštva, to je zakon božji, ki ga ne more nihče brez kazni prekršiti."

(Manifest slovanskega kongresa v Pragi, 31. maj - 13. junij 1848)

Ker narodna pripadnost opredeljuje važne kulturne in družbene prvine človeškega bivanja, spada težnja po narodni enakopravnosti med osnovna gibalna zgodovine. Slovensko zgodovino zadnjih stodvajsetih let označujejo venomerne borbe in prizadevanja za enakopravnost Slovenije.

Slovenci so svojo težnjo po enakopravnosti v modernem svetu deklarirali v programu Zedinjene Slovenije leta 1848. Obenem z drugimi narodi v Avstro-Ogrski pa so morali čakati do leta 1918, da je prva svetovna vojna ustvarila pogoje za uresničenje narodno-politične enakopravnosti. Tako se je zdelo in tako so upali.

Zgodilo pa se je drugače. Dobra tretjina Slovenije je bila dana Italiji in novi Nemški Avstriji. Pa tudi osamosvojeno jedro slovenskega naroda leta 1918 ni uresničilo slovenske narodne enakopravnosti. Povezava s Hrvati in Srbi v novo državno tvorbo Srbov, Hrvatov in Slovencev ni bila sad svobodne pogodbe med enakopravnimi narodi in je okrnjeno Slovenijo vključila kot podrejeno provinco - po vidovdanski ustavi pa celo kot dve ločeni provinci - v unitaristično kraljevino s centralistično oblastjo v Beogradu.

KAKO SMO SE ZEDINILI?

Za umevanje še neodpravljenih rojstnih hibe Jugoslavije bi bilo koristno, da bi vsak Slovenec dobro prebral poročilo o nastanku prve Jugoslavije v Malovi "Zgodovini slovenskega naroda":

"Dr. Korošec je ... 25. oktobra (1918) v družbi dr. Žerjava odpotoval v Švico, da bi se poučil o položaju in da bi dobil zveze z inozemskimi politikami in državniki, zlasti pa, da bi se mogel posvetovati s člani Jugoslovanskega odbora in srbske vlade. Na prigovarjanje Francozov je po daljšem izmikanju 8. novembra priznal Pašić v imenu srbske vlade Narodno večo v Zagrebu za zakonito vlado Srbov, Hrvatov in Slovencev iz ozemlja bivše avstro-ogrske monarhije in Trumbića za njenega zastopnika pri zaveznikih, dokler se ne ustanovi skupno diplomatsko zastopstvo Narodne veče in Srbije.

"Vzporedno s tem so se vršila v Ženevi pogajanja za združitev s Srbijo in Črno goro. Osnovala naj bi se skupna vlada za nekatere zadeve, za druge pa naj bi še naprej veljala vlada kraljevine Srbije oziroma Narodne veče. Ta tako imenovana ženevska deklaracija (9. novembra 1918) pa je ostala le na papirju. Srbska vlada na Krfu jo je namreč odklonila, češ da pomeni nezaupnico Srbiji in zalitev njenih zaslug za osvobojenje, pa tudi zalitev Pašića, ki je bil v Ženevi izključen od vlade. V resnici pa so se uprli zoper ženevski dogovor zato, ker so bili prepričani, da se bo v domovini, kjer je ob odsotnosti dr. Korošca zastopal Narodno večo njen podpredsednik Svetozar Pribičević, dal doseči za Srbijo ugodnejši način zedinjenja, kot v tujini s predsednikom veče dr. Korošcem in z Jugoslovanskim odborom, ki je užival velik ugled in podporo pri Angležih in Francozih.

"Notranje in zunanje razmere države Slovencev, Hrvatov in Srbov so silile, da se razmerje do kraljevine Srbije čimprej uredi. Na Hrvatskem so se pojavili neredi, Italija je kazala željo, da zaseda tudi še naprej čez v premirju določeno demarkacijsko črto, pa tudi Nemci in Madjari so si opomogli od prvega strahu ter začeli ogrožati narodne meje. Po dolgih in burnih razpravah je osrednji odbor Narodne veče v Zagrebu dne 24. novembra izvolil odbor 28 članov (med njimi so bili trije Slovenci), ki je bil pooblaščen, da brez odlašanja izpelje po danih navodilih organizacijo enotne države v sporazumu tako z vlado kraljevine Srbije kakor tudi z zastopniki vseh srbskih in črnogorskih strank. Navodila, ki so jih dobili delegati na pot, so med drugim določala, da je končna ureditev in oblika (monarhija, republika) pridržana ustavotvorni skupščini, ki izdela ustavo z dvetretjinsko večino. Do te dokončne ureditve pa vrši začasno zakonodajno oblast Državna veča, ki se ne more razpustiti pred sklicanjem ustavotvorne skupščine, izvede volitve vanjo na podlagi splošne in enake volilne pravice, pod nadzorstvom pokrajinskih zborov delajo avtonomne pokrajinske vlade, ki jim dovoljujejo finančna

sredstva državna vlada v okviru Državne veče dovoljenega proračuna.

"V Beogradu so odposlance zagrebske Narodne veče veličastno sprejeli; na hiši, kjer je začasno bival regent Aleksander, je poleg hrvatske in srbke plapolala tudi slovenska zastava. Na posvetovanjih srbske vlade je ožji odbor treh članov, med katerimi ni bilo nobenega Slovenca, moral v bistvenih točkah popustiti od prejetih navodil. Pristali so, da bo država Srbov, Hrvatov in Slovencev dedna monarhija, ter opustili važno zahtevo, da bi se morala ustava sprejeti z dvetretjinsko večino.

"Dne 1. decembra 1918 ob osmih zvečer je prestolonaslednik in regent Aleksander sprejel delegate: podpredsednik Narodne veče dr. Pavelič je prebral adresu in objavil sklep Narodne veče z dne 24. novembra, da se država Slovencev, Hrvatov in Srbov združuje s Srbijo in Črno goro v enotno državo Srbov, Hrvatov in Slovencev pod vlado kralja Petra oziroma regenta Aleksandra kot njegovega namestnika. V sporazumu s srbsko vlado in zastopniki vseh strank naj se sestavi enotna parlamentarna vlada, ki bo odgovorna narodnemu predstavništvu. To predstavništvo mora biti zbrano do ustavotvorne skupščine, ki se mora sestati najkasneje pol leta po sklenjenem miru. Dosedanje prevratne narodne vlade poslušajo pod nadzorstvom državne veče še vnaprej, za svoje delo pa bodo odgovorne avtonomnim predstavništvom. Adresa je končno ugovarjala italijanski okupaciji in zahtevala samoodločbo v smislu Wilsonovih načel. Regent Aleksander je v svojem odgovoru objavil v imenu kralja Petra združitev Srbije s pokrajinami neodvisne države Slovencev, Hrvatov in Srbov v enotno kraljevino Srbov, Hrvatov in Slovencev, ki jim hoče biti vedno ustavni, parlamentarni in demokratski vladar.

"Predsedstvo Narodne veče je 3. decembra naznanilo, da je z državnopravnim aktom 1. decembra prenehala funkcija Narodne veče kot vrhovne suverene oblasti države Slovencev, Hrvatov in Srbov na ozemlju bivše Avstro-Ogrske. Dne 20. decembra je bila imenovana nova državna koncentracijska vlada s predsednikom Stojanom Protićem in podpredsednikom dr. Antonom Koroščem, ki je po izvršenem zedinjenju takoj in brez ovir dobil iz Švice zvezo z domovino in potrebne potne liste...

"Dne 28. junija 1921 s pičlo nadpolovično večino namesto prvotno določene dvetretjinske večine sprejeta Vidovdanska ustava je zoper voljo večine Slovencev in večine Hrvatov v neki megleni namišljenosti hotela napraviti en sam enoten in edinstven narod. V svojem hotenju prenapeti tvorci te ustave so prezrli in namenoma prezirali dejanska dejstva. Gospodarske, kulturne in zgodovinske sile, ki so vzrastle iz pogojev stoletja trajajočega razvoja, so pri trmasti fikciji, da upravna edinica (oblast) ne sme presegati 800.000 prebivalcev, z vso nujnostjo terjale, naj se ne loči, kar je skupaj živelo, in naj se ne stiska pod en kalup, kar je nastalo pod najrazličnejšimi in često si nasprotujočimi vplivi. Napaka se je napravila že takoj ob prevratu s tem, da se uprava predvojne Srbije ni oddelila od osrednje uprave nove države treh bratskih narodov. Zgodilo se je to, kar so imeli zastopniki prečanskih Jugoslovanov za najslabšo rešitev, da so se namreč "proširile" uredbe nekdanje Srbije na vso novo državo...

"Ko so se volilci po prestani povojni duševni krizi in po bridkih izkušnjah na lastni koži zavedli, da je ustava tisto ogrodje, ki na njem sloni vsa druga zakonodaja, so se pri novih volitvah v narodno skupščino spomladi leta 1923 s tričetrtinsko večino izjavili za avtonomistično ureditev države. Slovenska ljudska stranka pod vodstvom dr. Korošca je bila zopet (in trajno) vodilna: v volilnem boju ji je pripadlo 21 mandatov, medtem ko jih je na štiri druge stranke odpadlo vsega skupaj komaj 5." (Dr. Josip Mal, ZGODOVINA SLOVENSKEGA NARODA - Najnovejša Doba, Celje 1928, str. 1123-26 in 1139. - Podčrtal posamezne ugotovitve C. A. Žebot.)

Iz Malovega zgodovinskega opisa je moč povzeti naslednje konkretne zaključke glede na značaj, vsebino in posledice zedinjenja 1. decembra 1918:

(1) S stališča slovenskega naroda akt zedinjenja ni bil rezultat svobodne pogodbe med enakopravnimi partnerji: ker je vlada Kraljevine Srbije enostransko odstopila od Ženevske Deklaracije; ker se je akt zedinjenja namerno izvršil v načrtni odsotnosti Dr. Korošca; ker slovenska udeležba v delegaciji Narodnega večja ni bila paritetna niti proporcionalna; ker pri ključnih razgovorih s srbsko vlado v Beogradu ni bilo niti enega Slovenca; in ker so neslovenski delegati pri teh razgovorih morali v najbolj bistvenih točkah odstopiti od navodil, s katerimi so bili poslani v Beograd.

(2) Akt zedinjenja je bil tudi že sam po sebi vsebinsko centralističen: ker je pogojil takojšnjo raztegnitev zakonov in uredb Kraljevine Srbije na novo državo; ker je vnaprej določil novo državo kot edinstveno dedno monarhijo s srbsko kraljevsko hišo v srbski prestolnici; ker je podredil "pokrajinske vlade" v Ljubljani in Zagrebu "nadzorstvu državne veče" v Beogradu; in ker je z izločenjem načela dvetretjinske večine za bodočo ustavodajno zbornico predeterminiral tudi dokončno unitaristično-centralistično ureditev skupne države s srbsko majorizacijo.

Zato bo treba budno paziti in onemogočiti, da ne bi sedanja pospešena prizadevanja za doseg narodne enakopravnosti v drugi Jugoslaviji zopet bila izigrana ali zatrta kot se je to zgodilo v prvi Jugoslaviji že ob aktu zedinjena 1. decembra 1918 in pozneje z dvema dvorsko-vojaškima pučema 6. januarja 1929 in 27. marca 1941 ter ob nastanku druge Jugoslavije leta 1945.

NEENAKOPRAVNOST V DRUGI JUGOSLAVIJI

Druga Jugoslavija je ob svojem nastanku leta 1945 dejansko ponovila centralistično rojstvo hibo prve Jugoslavije v obliki totalitarne centralizacije pod samodržno oblastjo takrat stalinistične komunistične partije. Vendar je leta 1945 vsaj formalno obveljalo zvezno načelo, po prelomu s Stalinom pa je partijski režim privzel ideološko usmeritev k "socialističnemu samoupravljanju". Neenakopravni narodi Jugoslavije so segli po teh dveh povojnih spremembah kot novih možnostih za razvojno uveljavljanje svoje enakopravnosti. Ker pa je zaradi centralistično podržavljenega gospodarskega sistema v povojni Jugoslaviji enakopravnost narodov bila prizadeta ne le s tradicionalnim političnim in davčnim centralizmom, kot pred vojno, temveč tudi z novimi prej nepoznanimi in bolj prikritimi oblikami diskriminacije, je povojna borba za enakopravnost bila težja in počasnejša.

V aprilski številki KLICA TRIGLAVA je S.L. Andréé na podlagi odstotkov slovenskega narodnega dohodka, ki je po podatkih predsednika slovenskega Izvršnega sveta bil davčno odvajan federaciji po letu 1962, napravil nekaj informativnih računov primerjalne davčne diskriminacije v škodo Slovenije in zaključil, da bo tudi suverena Slovenija morala nameniti podoben odstotek svojega narodnega dohodka za lastne funkcije, ki jih je prej upravljala "federacija".

Toda, kot je Andréé sam nakazal, gre pri njegovih računih za stroškovno primerjavo dveh močno različnih političnih sistemov: neenakopravnega z enakopravnim. To razliko je 22. novembra 1967 izrazil beograjski dopisnik THE NEW YORK TIMES-a, ko je v članku o razvoju v Sloveniji pripomnil: "Slovenci se pogosto pritožujejo, da morajo podpirati manj razvite predele Jugoslavije. Bolj misleči med njimi pa priznavajo dolžnost, da pomagajo. Njih napori so usmerjeni (predvsem) k osvobojenju od federalnega nadzorstva... Če bi kaka politična reakcija v Beogradu hotela ustaviti... razvoj k republiški samostojnosti, bi prišlo do močnega pritiska za popolen odcep od Jugoslavije."

NOVE OBLIKE CENTRALIZMA

Za razumevanje slovenskega odpora proti beograjskemu centralizmu v povojni Jugoslaviji je davčnim podatkom po letu 1962 treba dodati vrsto drugih, bolj zapletenih oblik gospodarske in politične diskriminacije, ki so posebno prizadele in še prizadevajo Slovenijo:

(1) Kake in kolike so bile slovenske dajatve v dolgem povojnem razdobju do leta 1961, ko je "federacija" dejansko lastovala in upravljala nad vsem nacionaliziranim gospodarstvom, proizvodnjo, akumulacijo (vključivši amortizacijo) in investicijami? To razdobje je imel v mislih švicarski strokovnjak Viktor Meier, ko je v simpoziju znamenite ameriške univerze Massachusetts Institute of Technology COMMUNISM IN EUROPE (Boston 1964) zapisal o položaju Slovenije v povojni Jugoslaviji ("Yugoslav Communism"): "Mirne duše je moč reči, da v vsej zgodovini povojne dobe ni nobenega primera..., da bi kak narod bil tako masovno izkoriščen in oropan sadov svojega dela, kot so to bili Slovenci; celo kolonialna zgodovina nudi le malo tako kričečih primerov..."

(2) Kako je "federacija" uporabljala ameriško in drugo zapadno pomoč ter posojila Jugoslaviji? Tudi o tem smo zvedeli od Meierja, da "so Slovenci verjetno edini evropski narod, ki ne le da (po vojni) ni bil deležen ameriške gospodarske pomoči, ampak je poleg tega bil oropan tudi svojih lastnih gospodarskih virov." (Viktor Meier, istotam)

(3) Kje je naložen in kam se poslej pretaka tako imenovani "državni kapital" formalno ukinjenih povojnih investicijskih skladov "federacije", ki jih upravljajo tri "Jugo"-banke v Beogradu? Poleg tega so še posebni primeri kot n.pr. dejstvo, da je zavarovalnica "Jugoslavija" v Beogradu dobila od prejšnje Skupnosti jugoslovanskih zavarovalnic presežke iz "aktivnih" vrst zavarovanja, dočim so druga zavarovalna podjetja morala prevzeti vse njene primanjkljaje iz "pasivnih" vrst zavarovanja.

(4) Kako "federacija" še danes enostransko razdeljuje dragocene devize in s tem posredno tudi iz zahodnih dežel uvoženo moderno industrijsko opremo. O tem se je zadnje čase mnogo pisalo v Sloveniji, kjer so poudarili, da Slovenija s svojim izvozom prisluži "federaciji" skoraj četrtno konvertibilnih deviz. (+)

(5) Kje v Jugoslaviji je "federacija" investirala in še hiti investirati v "velike objekte", ki si jih je pridržala? Ne v Sloveniji, ki je morala sama graditi vse elektrarne in tudi koprsko železnico. Poučna so odkritja, ki jih prinaša na svetlo sedanja debata o pritisku za jugo-"integraciji" vseh elektrarn, kar Slovenija odločno odklanja, ker bi taka integracija pomenila novo pretakanje slovenskega kapitala na jug. V slovenski študiji proti jugo-integraciji slovenskih *

POTEPTANA SVOBODA

Izvršni odbor Liberalne internacionale je na svojem zasedanju v Londonu 20. aprila t.l. sprejel dve aktualni resoluciji - eno o dogodkih na Češkoslovaškem in drugo o zatiranju svobode v Grčiji. V prvi, izvršni odbor "obsoja nadaljnje kršenje pravice narodov do neoviranega življenja v svobodi" in izjavlja, da "tako imenovana Brežnjeva doktrina, ki daje Sovjetski zvezi pravico vsiljevati svojo voljo narodom v predelu, ki ga smatra za svojo interesno sfero, je imperialistična in nesprejemljiva, ker nasprotuje Listini Združenih Narodov in osnovnim človeškim pravicam".

Izvršni odbor Internacionale "poziva zahodne demokracije, da pri svojih razgovorih o odnosih s Sovjetsko zvezo, zahtevajo opustitev Brežnjeve doktrine in pravico do samoodločbe podjarmljenih dežel Evrope".

Druga resolucija pravi, da morajo vsi člani Evropskega Sveta (Council of Europe) spoštovati statut Sveta in evropske konvencije o človeških pravicah. Izvršni odbor Liberalne Internacionale zato "vztraja na tem, da dokler niso osnovne človeške svoboščine obnovljene v Grčiji, ta dežela ne more ostati članica Evropskega Sveta".

Pred tem je kongres Liberalne Internacionale v Hagu (20-24. septembra 1968) sprejel daljšo resolucijo o mednarodnem položaju, v kateri je ostro obsodil "brutalno in izdajalsko okupacijo Češkoslovaške" in izrazil svojo

solidarnost s češkim in slovaškim odporom. Kongres je podprl zahtevo po takojšnjem umiku tujih čet in po "odškodnini za škodo, ki so jo povzročile". "Zločin je še toliko večji, ker so bile uporabljene čete iz dežel, katere je Sovjetska zveza podjarmila in ki so večkrat pokazale, da tudi njihovi narodi hočejo neodvisnost in svobodo".

"Vkljub dvajsetletnemu zatiranju in indoktriniranju, in ne da bi imeli namen zapustiti bodisi varšavski pakt bodisi socialistični sistem, so ljudje Češkoslovaške, stari in mladi, delavci in intelektualci, želeli svoboščin, za katere so se liberali borili skozi stoletja: svobodo intelektualnega preučevanja, razpravljanja in čaščenja; svobodo tiska in drugih občevalnih sredstev; svobodo ugovora; zakonitost; gotovo mero svobode in demokracije v gospodarstvu. To so bili miroljubni in napredni cilji 'novega kursa' na Češkoslovaškem," pravi resolucija in dostavlja:

"Podobne cilje zasledujejo tudi posamezniki in skupine v drugih komunističnih deželah in deželah s fašističnimi ter avtoritarnimi režimi. Liberalna Internacionala poudarja važnost tega razvoja in izraža svojo globoko solidarnost s pogumnimi možmi in ženami, ki toliko tvegajo, da bi dosegli vsaj nekaj svobode v svojih deželah. Liberalna Internacionala poziva javno mnenje demokratskih dežel, da krepko spregovori v njihovo obrambo."

V Liberalni Internacionali je včlanjena tudi Zveza liberalov iz Jugoslavije. A. ZUPAN

★ elektrarn je Profesor Ernest Pehani z ljubljanske elektronske fakultete napisal: "Glede akumulacije naših podjetij smo imeli slabe izkušnje. Kolikokrat nam je bila celotna akumulacija enostavno odvzeta in uporabljena drugod..." (EKONOMSKA POLITIKA, 7. aprila 1969.)

(6) Zakaj je ves široki obrobni pas Slovenije - od Goriške preko Notranjske, Bele Krajine in gor ob hrvaški meji čez Urvald in Haloze, vzhodni del Slovenskih gor in Prekmurje - še danes industrijsko nerazvit, kmetijsko pa zanemarjan? Zakaj je slovenska industrijska oprema zastarela, infrastruktura pa zaostala?

(7) Kako je Slovenijo prizadela politika enotnih železniških tarif in nešteti drugih "federalnih" regulativ na osnovi najnižjega (v kakovosti, storilnosti in donosnosti) oz. najvišjega (v stroških in potratnosti) skupnega imenovalca v jugoslovanskem povprečju. Tudi proti tem oblikam diskriminacije se čuje vedno več glasnega protestiranja v Sloveniji.

(8) Kako so Slovencem zamenjali njihov denar v prevratnih letih 1918, (1941) in 1945 v primeri z 1:1 zamenjavo srbijanskega dinarja v jugoslovanskega leta 1918, tega v Nedićevega leta 1941 in Nedićevega v Titovega leta 1945?

(9) Treba se je tudi vprašati - in empirično analizirati - koliko je Sloveniji doslej resnično koristila - tako glede na funkcije kot na osebje - vsa razsežna vojaška organizacija obeh Jugoslavij, silno razsipna zunanjepolitična služba in bohotni, politično-upravni aparat povojne "federacije" - s prispevki za katere nekateri upravičujejo oz. razlagajo slovenski davčni delež "federaciji"?

Enakopravnost narodov in republik v Jugoslaviji, posebno še Slovenije, torej ni napoti le od 1. decembra 1918 pododani politični in davčni centralizem Beograda, temveč tudi dolga vrsta novih povojnih oblik politične in gospodarske diskriminacije. Vse to bo treba korenito odpraviti.

Tak je pomen sedanje borbe za uveljavljanje izvirne suverenosti slovenske republike.

(+) Slovenija prisluži "federaciji" iz turizma 28 odstotkov konvertibilnih valut, obdrži jih pa lahko samo devet odstotkov.

POLITIČNE TOVARNE ŠE NISO IZUMRLE:

NOV GIGANT BO ŽRL DENAR

Od našega posebnega dopisnika

V Črni gori grade nov gigant - aluminijški kombinat v Titogradu - ki bo zelo verjetno povzročal gigant-ske težave in izgube, namesto da bi pomagal zaostali republiki. Aluminijški kombinat so pričeli graditi na ravnini pri Titogradu sredi februarja letos in naj bi bil dograjen do srede leta 1971. Zanj se je maja 1966 odločil izvršilni odbor Jugoslovanske investicijske banke, ki je izbiral med tremi projekti kombinatov, od katerih bi vsak imel zmogljivost 200.000 ton glinice oziroma 50.000 ton aluminija. Titograd je bil izbran namesto Šibenika ali Mostarja zato, ker bi hidroelektrarna Mratinje na Pivi po načrtih nudila najcenejšo električno energijo, ki je pri predelavi aluminija odločilna. Takratni generalni direktor Investicijske banke je navedel, da bo znašala cena električnega toka za Titograd 3.45 starega dinarja za 1 kWh, za Šibenik 3.50 in za Mostar 3.60, tako da bi lastna cena ene tone aluminija v Titogradu znesla 518.200 starih din, v Mostarju 528.600 in v Šibeniku 530.400 starih dinarjev. Lani aprila je zvezna skupščina sprejela predlog, po katerem federacija jamči inozemske kredite tako za gradnjo kombinata Titograd kot za gradnjo drugega kombinata, pri katerem bi glinico izdelovali v Mostarju, aluminij pa v Šibeniku. Odbor slovenske skupščine je svaril, naj zveza ne daje teh jamstev, posebno ne za oba kombinata hkrati, če da toliko aluminija ne bo mogoče prodati.

Ko se je zvezna skupščina odločila za jamstvo, je investitor že vedel, da so prvotni računi preveč optimistični. Kot so naznanili letos, bodo stroški gradnje hidroelektrarne Mratinje, ki je ključ k celotnemu projektu, znesli 84 milijard starih dinarjev in ne 43,8 milijard, kot so trdili še lani. Elektrarna se je torej v enem letu podražila za skoraj 100%. Uradno utemeljujejo podražitev z nezadostnimi raziskavanji pred začetkom gradnje, s podražitvijo gradbenega materiala, z dragim odkupom zemljišč, ki jih bo zalila voda, in s povečanim obsegom gradbenih del. Strojnice ne bodo gradili ob pregradi, kot so prvotno predvideli, ampak nižje v bregu pod zemljo. Elektrarna z dvema agregatoma naj bi imela moč 228 MW in ne okrog 100 MW, kot je bilo prvotno predvideno. Pravijo, da so Črnogorci že dolgo hoteli zgraditi eno od največjih hidroelektrarn v Jugoslaviji in da so namenoma najprej predložili skromnejše načrte, da bi dobili zvezno podporo. Ko so podporo dobili, so prišli na dan s pravimi načrti - in postavili zvezne organe pred izvršeno dejstvo, ki da zdaj ne morejo nazaj.

Toda s tem se bistveno spremene tudi računi o gospodarstvenosti aluminijškega kombinata. Namesto 3.45 starega dinarja bo stal 1 kWh 5.60 starih din. Ko je črnogorska skupščina 27. marca letos razpravljala o tej zadevi

in o 15 milijardah starih din, ki naj bi jih Črna gora priložila za kritje podražitve iz sklada za nerazvita področja, so poslanci izražali dvom, če se je na te številke mogoče zanesti. Govore, da bo elektrarna stala ne le 84 milijard, ampak morda več kot 100 milijard st. dinarjev. Cena 1 kWh pa utegne narasti na 9.12 st. din. Koliko naj bi potem stal aluminij, se menda še nihče ni upal izračunati. Že tako se bo gradnja HE Mratinje zavlekla do leta 1973 in se bo moral aluminijški kombinat preskrbovati z elektriko iz omrežja jugoslovanskega elektrogospodarstva po neznani ceni.

Prav mogoče je torej, da bo titograjski aluminij predrag, da bi ga mogli izvažati, kot je bilo v načrtu. Spet se utegne pripetiti, da bodo proizvodni stroški domačega aluminija tako visoki, da ga bodo jugoslovanska podjetja kupovala le, če jih bodo prisilile visoke carine na uvoženi aluminij. Z odločitvijo, da grade kombinat aluminija v Titogradu, niso le oškodovali Šibenik ali Mostar za delovna mesta in blaginjo, ki jo prinese velika industrija, ampak so oškodovali celo državo. Predelovalci aluminija bodo tožili, da je sirovina predraga in da zato ne morejo tekrovati na svetovnem tržišču. Uporaba dragega aluminija se ne bo splačala. Potem bo Titograd tožil, da ne more delati s polno kapaciteto, da so zato proizvodni stroški visoki in bo zahteval še višjo ceno in še višje carine na uvoženi aluminij. V jugoslovanskem gospodarstvu se bo zavrtel še en začarani krog, kakršnih je že zdaj dovolj in preveč. Namesto da bi pokazali na pravo krivdo - odločitev, da grade negospodarsko tovarno - bodo Črnogorci tarnali, da jim razvite republike ne pomagajo pri dviganju iz zaostalosti.

Kdo bo kriv? V času reforme in samoupravne odgovornosti bi seveda bilo prav, če bi tiste, ki so najbolj krivi za napačne odločitve, res poklicali na odgovor. Prvi bi moral biti nekdanji direktor Jugoslovanske investicijske banke Milenko Bojanić. Z njim bi morali biti obtoženi vsi tisti v izvršilnem odboru, ki so glasovali za titograjski predlog. Potem bi se morali zagovarjati odgovorni v Titogradu, ki so predložili prvotni skromni načrti, in tisti, ki so načrt spremenili. Nadalje bi se morala zagovarjati Milijan Neorečić in Hakija Pozderac, ki sta kot člana zveznega izvršnega sveta aprila 1968 zagovarjala zvezno jamstvo, čeprav sta vedela - ali pa vsaj bi morala vedeti - da so prvotni računi postavljeni na glavo. Pozderac je takrat zatrjeval, da je federacija ukrenila vse potrebno, da ne bi bilo treba kakorkoli prikrivati poslovnih izgub iz tega investicijskega podviga. Odgovoren je tudi Mika Špiljak kot takratni predsednik zveznega izvršnega sveta.

Sirčev NESMISEL IN SMISEL bo koncem junija na prodaj v Dušnopastirski pisarni v Buenos Airesu. Cena 600 pesov.

NOVA LOČITEV DUHOV?

Od našega sodelavca

Na občnem zboru Slovenske kulturne akcije 22. marca v Buenos Airesu se je (večina) 21 članov proti 17 članom (manjšina) izreklo za nova pravila, nakar je pet vodilnih članov - med njimi dotedanji predsednik g. Ruda Jurčec - zapustilo občni zbor.

Na tem občnem zboru so živo razpravljali ob osnutkih za nova pravila. Zdi se, da je formalno šlo za novo besedilo prvih členov, ki naj bi se jasno in konkretno izrekli so protikomunističen značaj Akcije, odnosno naj bi v njih ne bilo "izključujočega agresivnega protikomunizma", čeprav je poudarek na krščanskem svetovnem nazoru, ki da vključuje tudi že protikomunistično usmerjenost. Dejansko pa se dozdeva, da je šlo za to kdo in kako bo v bodoče vodil organizacijo.

Da notranje razmere v Akciji že nekaj let niso bile za vse člane in podpornike zadovoljive, ni mogoče zanikati. To se je opazilo po eni strani v zastoju z izdajanjem knjig in revije MEDDOBJE, po drugi strani pa z vedno bolj polemičnim GLASOM, ki je pod zastavo antikomunizma zahajal že na politično področje, čeprav je v isti sapi treba priznati, da je bil pisan in urejevan živahno, zanimivo in z mnogimi informacijami. Toda lahko je bilo predvidevati, da dolgo časa ne bo moglo iti tako naprej. Kajti na tej osnovi bi SKA, kot jo je bilo moč razumeti od njenega postanka pred petnajstimi leti, nujno zašla v stagnacijo, ali pa - kar se zdi verjetneje - v postopno a dejansko formiranje neke vrste politično-kulturne akcijske skupine, ki pa je formalno nikakor ne bi bilo mogoče istovetiti s politično stranko.

Imam občutek, da se je v SKA pričela neke vrste ločitev duhov v zgodnji pomladi 1965, ko so se v Rimu začele priprave za "protokol" med Matikanom in Beogradom. Verjetno bi se moglo celo reči, da gre v Argentini med tamk. Slovenci nekako za dve struji tudi kar zadeva pokoncilski aggiornamento katoliške Cerkve. Iz GLASU je bilo čutiti kritiko nad dogovorjenim modus vivendi med režimom in hierarhijo. Ob tem se je potem kristalizirala obča in konkretna "politika" (v angleškem smislu 'policy') Zdomstva v Argentini, ki se nikakor ni omejila le na Slovensko kulturno akcijo ampak je neposredno ali posredno prizadela skoro sleherno organizirano slovensko družbo v Argentini. Ali potem preseneča, če je recimo v GLASU dobila večji poudarek ortodoksna protikomunistična linija, ki jo je zastopal njen urednik, ki je bil istočasno tudi predsednik Akcije? Preseneča gotovo ne, pač pa pojasni, zakaj je potem prihajalo do trenj v vodstvu in do kritiziranja takega pisanja med člani. Kolikor morem soditi, kritiki na primer niso osporavali g. Jurčecu pravice, da ima svoje mnenje o teh rečeh,

1. ČLEN USTANOVNIH PRAVIL IZ LETA 1954

Slovenska kulturna akcija je družba, ki ima namen pospeševati in posredovati kulturne ustvaritve, zlasti slovenske, in to v krščanskem smislu.

1. ČLEN PRVEGA PREDLOGA OSNUTKA NOVIH PRAVIL, ODKLONJEN NA OBČNEM ZBORU 22. 3. 1969

Slovenska kulturna akcija je organizacija slovenskih protikomunističnih kulturnih delavcev in podpornikov v zdomstvu, ki hočejo z ustvarjalnim in posredovalnim delom prispevati k obrambi in bogatenju duhovnih vrednot človeka in narodne skupnosti ter se vključuje v boj za svobodo slovenskega naroda.

1. in 3. ČLEN DRUGEGA PREDLOGA OSNUTKA NOVIH PRAVIL, SPREJETIH 22. 3. 1969 NA OBČNEM ZBORU

Slovenska kulturna akcija je organizacija slovenskih zamejskih in zdomskih kulturnih delavcev, ki žele z ustvarjalnim in posredovalnim delom pomagati pri ustvarjanju in širjenju kulturnih vrednot, posebno slovenskih.

Idejni temelj organizacije je naravni etični zakon, potrjen in izpopolnjen po krščanskem svetovnem nazoru.

pač pa se niso mogli sprijazniti s tem, da je tako pisal v GLASU, četudi pogosto pod svojim imenom, ker je GLAS nekak uradni list Slovenske kulturne akcije. Ta sicer združuje v bistvu protikomunistične Slovence, ki pa se med seboj precej razlikujejo po tem, kako naj se vodi politična borba za demokratizacijo razmer v domovini.

To stališče je razvidno tudi iz članka v GLASU (11. IV. 69), kakor je to pojasnil novi tajnik Akcije p. Alojzij Kukovica:

"Nobena skrivnost pa ni več - zato jo tu javno povejmo - da je način tega boja proti komunizmu, zlasti v zadnjem času večkrat pogrešal kulturno višino. In da je list začel sumničati komunizma, filokomunizma ali imeti za zagovornika in pristaša koeksistence s komunizmom vsakogar, ki se ni strinjal z ozko 'uradno' linijo načina protikomunističnega boja nekaterih vodilnih ljudi okoli Glasa. Bolj in bolj so se ponavljali napadi na mnoge emigrantske politične osebnosti, da, celo na cerkvene dostojanstvenike v zdomstvu in v domovini.

Tudi boj proti komunizmu je mogoče vojevati na različne načine; ne stoji, da bi se mu morali vsi na enak

način v odpor postaviti, posebno ne vsi na način, kot se ga v našem odporu do komunizma poslužujemo v izseljenstvu."

Toda trije podpisniki, Ruda Jurčec, Alojzij Geržinič in Božidar Fink, ki so med drugimi protestno zapustili občni zbor, ko ni bila sprejeta njihova zamisel pravil, na to vprašanje gledajo drugače, in gotovo je, da tudi njihovo mnenje delijo nekateri člani Akcije v Argentini in izven nje. Takole so zapisali v svojem 'Pojasnilu' o krizi v SKA:

"Naše prepričanje je bilo in ostane, da je prvi predlog v skladu z zamislijo SKA in njeno dosedanjo dejavnostjo in da sta označbi organizacije v tem predlogu (organizacija slovenskih protikomunističnih kulturnih delavcev, ki se vključujejo v boj za svobodo slovenskega naroda) v duhovnem ozračju sodobnega sveta, posebej še naše emigracije, nujno potrebni. SKA ni ustanova, ki bi se smela zapisati v slonokoščeni stolp estetizma in znanstveno tehničnih vprašanj, brezbrizna za usodna dogajanja v javnem, slovenskem in mednarodnem življenju - to je bila zmeta in krivda velikega dela izobraženstva v 19. in našem stoletju -, temveč je sad naše protikomunistične idejne in politične emigracije; v njej naj ima naš narod svoje glasnike in borce za svoje ideale. Na sejah komisije in v debati na občnem zboru pa je bilo izraženo stališče nekaterih članov, naj se SKA ogiba vsakega poseganja v politična dogajanja, tudi boja proti komunizmu, ali naj si vsaj statutarno ne daje takega značaja. Menimo, da ni šlo pri obravnavanju prvega člana za to, ali naj se zlasti protikomunistični značaj organizacije jasno izrazi ali pa samo sponira, marveč je bilo vprašanje o tem, ali naj ta značaj v resnici ima ali ne.

Mnenja, da je treba SKA opredeliti tako, da bo jasno, da njeni člani odklanjajo utesnjevanje duhovne svobode v domovini in pomagajo pri obrambi in reševanju vrednot poedinca in naroda, je bilo vseh šest javnih delavcev, ki so na povabilo komisije poslali svoja gledanja. Večina od njih je terjala, da je treba SKA izrečno opredeliti kot ustanovo slovenske protikomunistične emigracije. Svetovavci komisije so bili sledeči gospodje: dr Viktor Antolin, France Dolinar, Nikolaj Jeločnik, Ruda Jurčec, Karel Mauser in Zorko Simčič."

Zdi se, da je načelno torej šlo za širše ali ožje pojmovanje, kvalificirano pojmovanje poslanstva SKA. Toda praktično je šlo tudi za nekaj drugega, kar sem namignil že ob začetku. To je pojasnil v že omenjeni številki GLASU sedanji blagajnik g. Lenček:

"Za vodstvo in življenje Slovenske kulturne akcije važnejše spremembe kot v prvem členu pravil so bile namreč v nekaterih drugih členih obeh osnutkov:

- En sam vodstveni organ, da se v bodoče onemogoči že prej omenjena nad deset let trajajoča pomanjkljivost v vodstvu Slovenske kulturne akcije.

- Pravilo, da nihče ne more obenem opravljati dveh odborniških funkcij v ustanovi, s čemer se hoče onemogočiti drug nezdrav pojav zadnjih let: združitev več funkcij v eni osebi.

- Da v Slovenski kulturni akciji ne gre le za združevanje kulturnih delavcev slovenske politične emigracije, ampak vseh izven državnih meja Slovenije živečih krščansko usmerjenih, torej tudi primorskih in koroških, pa zlasti že pojavljajočih se najmlajših slovenskih kulturnih delavcev, ki že niso več emigrantje, marveč v različnih neslovenskih deželah rojeni Slovenci."

NOVI ODBOR AKCIJE

Novi odbor in nadzorni odbor sta bila voljena že po novih pravilih. Sestava je sledeča:

Predsednik: Dr Tine Debeljak

Podpredsednik: Arh. Marijan Eiletz

Tajnik: o. Alojzij Kukovica DJ.

Blagajnik: g. Ladislav Lenček CM.

Vodja filozofskega odseka: Dr Vinko Brumen

gledališkega odseka: Nikolaj Jeločnik

likovnega odseka: Marijan Marolt

teološkega odseka: Dr Mirko Gogala

Predsednik nadzornega odbora: Dr Srečko Baraga

Član nadzornega odbora: Jože Vombergar.

Trije odseki (literarni, glasbeni in zgodovinski) se nimajo izvoljenih vodij.

NOVI LIST

Že 21. aprila je pod uredništvom g. R. Jurčeca izšla prva številka novega lista z imenom SIJ SLOVENSKE SVOBODE. Poleg tega lista pa je tudi že napovedana možnost 'nadaljnjih oblik našega udejstvovanja', kar bi pomenilo, da je treba pričakovati novo organizacijo.

V tej prvi številki, ki je tu in tam podobna staremu GLASU, se Božo Fink sklicuje na v novem GLASU zapisane poglede novega vodstva SKA "na idejno in politično orientacijo ustanove spričo novih pravil. Tako ugotavljajo, da so težave nastale tudi iz ideoloških razlogov, ker se je predlagal poudarjeni in celo ekskluzivni protikomunizem. Namesto izključujočega agresivnega protikomunizma je zdaj dana večja širskost, odpor proti komunizmu ni dvignjen v geslo. SKA tudi ne bo imela izključenega emigracijskega značaja, ampak bo zdomska in zamejska ustanova, ki bo združevala vse Slovence v tujini, brez razlike strankarskih pogledov; samo da jih veže krščanski etos in tudi v njem vključeni odpor proti dialektičnemu materializmu." In nato takole komentira:

"Tako je zdaj javno povedano, kar je bilo govorjeno na sejah komisije za nova pravila in na občnem zboru... SKA je postala splošna slovenska kulturna ustanova izven državnih meja Slovenije, ki jo idejno označuje samo kršč. svetovni nazor. S tem je zavrženo njeno življenjsko okolje -

- protikomunistična emigracija -, ki ga je vsaj za čas ustanovitve zavrnil s svojim predlogom 1. člena o. Kuko-
vica, kateri pa zdaj svojega predloga v sicer nadrobno-
pregledu dogodkov na občnem zboru ne omenja. Sloven-
ska politična emigracija našega časa je torej izgubila svoj
cvet, kot se je o SKA izrazil pisatelj Karel Mauser. De-
lavci v SKA pa so vsaj kot taki odložili bojno razpolože-
nje proti komunističnemu pojavu v naši domovini in so
ostali samo še nekomunisti ali idejni nasprotniki dialek-
tičnega materializma. Odprli pa so vstop v SKA tudi ta-
kim, ki ne nasprotujejo domačemu režimu in zbijam na
ta ali drugi način celo sodelujejo, samo da sicer niso
pristaši dialektičnega materializma. Že na občnem zboru
je bilo rečeno, da bi med člane SKA sodili tudi ljudje
Janžekovičeve, Kocbekove in Križnikove miselnosti in
delovanja, če le živijo izven državnih meja domovine.

S tem dogodkom je slovenska emigracija doživela
hud udarec, ki ga je treba še bolj obžalovati, ker so ga
povzročile, dopustile ali izkoristile nekatere osebnosti,
ki imajo v naši skupnosti duhovno in politično pomembne
vloge. Pri tem pa je vendar šteti kot dobro dejstvo, da je
postala akutna tista problematika, ki je že nekaj let
vznemirjala odgovorně dejavnike v SKA in sploh v na-
šem javnem življenju, pa je zdaj postala predmet široke-
ga obravnavanja, iz katerega more priti razčiščenje idej
in utrditev hotenj."

Toda g. Ladislav Lenček ni takega mnenja. V GLA-
SU je jasno vprašal:

"Stališče podpisnikov 'Pojasnila' je, da se je dru-
gi predlog osnutka novih pravil bistveno oddaljil od prvotne
zasnove Slovenske kulturne akcije, ker ni imel za potrebno
poudarjati v osnovnem prvem členu, da je SKA 'organizacija
protikomunističnih kulturnih delavcev' itd, ampak je bil
mnenja, da je s 3. členom, ki izpoveduje koščansko počelo
vsega dejanja in nehanja organizacije, dovolj opredeljena
usmerjenost ustanove tudi brez izraza 'protikomunističnih'.

Ta trditev je iz trte zvrta. Pred petnajstimi leti
nismo imeli za potrebno, da bi tako enostransko Kultur-
no akcijo pobarvali, pa je kljub temu lahko skozi petnajst
let opravljala svoje poslanstvo, kolikor ga je, tudi v pogledu
naše ideološke borbe proti komunizmu, in ga bo prav tako
tudi v bodoče."

Merlakova: SKRIVNOST DREVESA

Na prodaj pri Založbi Slov. Pravde, v Tržaški knjigarni,
v Katoliški knjigarni v Gorici in pri Mohorjevi družbi v
Celovcu, dalje pri H. Pribcu (P.O. Box 7, Kingston ACT
2604 Avstralija in pri R. Jurčecu, Porvenir 2490, Remedios
de Escalada, Prov. Buenos Aires, Argentina.

CENA: 13/6, Lt 1000, Sch 40, drugod \$ 2.00

GOŠNJAK ODSTRANJEN

- Od domovinskega sodelavca

Vest o hišnem arestu (KT 359) gen. Gošnjaka je bila
torej točna, kajti v vsej tišini je prišlo do številnih upo-
koyitev v Armiji. Odletel ni samo Gošnjak kot namestnik
Vrh. poveljnika ampak tudi Rade Hamović kot načelnik
generalštaba in devet drugih višjih gšt. oficirjev. Vzroke
da gre iskati bilo v preveč dobrih odnosih s sovjetsko ge-
neralitetu bilo v zgrešeni razmestitvi enot po državi ob
ČSR krizi, ko bi mogli sovjetski tanki iz Madžarske do-
seči - praktično brez odpora - v šestih urah Zagreb in v
enem dnevu Jadran.

Zvezna skupščina je 6. marca na hitro spremenila
zakon o pokojninskem zavarovanju tako, da imajo moški
s 35 leti službe in stari 55 let, a ženske s 30 leti službe
in stare 50 let, pravico do pokojnine, ki bo znesla 70%
njihovih osebnih dohodkov. Te pokojnine, ki je za 10%
višja od dosedanje, bodo deležni vsi, ki se upokojijo od
začetka leta 1967 do konca leta 1973. S tem je končan
spor s Sindikati, ki so lani zahtevali, naj bo pokojnina po
35 odn. 30 letih službe - 75 odstotna. Član vlade Marko
Bulc je v skupščini dejal, da utegne to povišanje stati
1,400,000,000 novih dinarjev, toda treba je olajšati starost
delavcem, ki so nosili breme vojne in povojne graditve.
Še zmeraj ostane pereče vprašanje, kako vskladiti
nizke stare pokojnine z novimi, za kar bi bilo potrebno
1 milijardo n. din, toda skupščina je odločila, da se davki
ne smejo povečati. Dušan Petrovič, predsednik Sindikatov,
je izjavil, da je Svet sindikatov pristal na 70% pokojnine,
ko je zvedel, kakšni bodo stroški. Poleg tega so slovenski
in hrvaški sindikati nasprotovali visokim pokojninam. Pe-
trovič ni povedal, da so nasprotovali zato, ker so se bali,
koliko bosta Slovenija in Hrvaška morala plačevati za
številne upokojence v Črni gori, ki jih mora podpirati
zvezna blagajna in torej posredno tudi slovenski in hrv.
davkoplačevalci. (V primerjavo: v Angliji se moški upo-
koyijo s 65 leti in ženske s 60 leti starosti, Op.)

PRED ZAKLJUČKOM LISTA

NOV POSKUS UMORA (Od našega dopisnika)

Na Mičo Vlahovića (zaposlen v Münchenu v protest.
karitativni pisarni) je bilo 7. maja zv. izstreljenih sedem
strelav, od katerih so ga trije ranili. Vlahović izbil revol-
ver napadcu, ki pobegnil, a v pisarni izgubil nogometni
kupon, ki je policiji pokazal sled - na begu so ujeli Jozo
Damjanića (delavca-Hrvata, v Nemčiji od 1964) skupaj
z dvema drugima. Damjanić je delal po nalogu UDB. So-
dijo, da je po bombnih napadih v Bgdu lani in po sovjetski
okupaciji ČSR zajela režim bojazen, da se bodo morali v
primeru sovjetskega napada boriti še na "emigrantski fron-
ti", zato toliko umorov v zadnjih mesecih - v skoro vseh
primerih zelo aktivnih in gotovo režimu nevarnih emigran-
tov. - Vlahovičeve rane niso smrtno nevarne in je videti,
da bo preživel.

Ob knjigah in revijah

DJILASOVA 'NEPOPOLNA DRUŽBA'

Koncem aprila je izšla v Ameriki v založbi Harcourt Brace and World Inc. Djilasova nova knjiga "The Unperfect Society - Beyond the New Class" (Cena \$5.00).

Kar daje knjigi posebno značilnost je avtorjevo razkrivanje na lastnem primeru, kako komunisti mislijo in delajo, kako sklepajo in razlagajo - v luči marksizma in leninizma - družbene pojave in njen razvoj. Djilas nič več ne verjame v komunizem ampak govori o oblastiželjnosti in aroganci komunistov, ki nimajo nič drugega kot prezir za navadnega smrtnika. V knjigi je tudi razkril, kako sta v njegovem avtomobilu on in Kardelj prišla na idejo delavskega samoupravljanja in kako sta potem za idejo pridobila Tita leta 1950. Toda Djilas zdaj priznava, da so ti sverti farsa, ker so dominirani od komunistov. Knjiga vsebuje mnogo kritike do sedanjega režima in tudi do Tita osebno.

Djilas zavrača marksizem in je mnenja, da mora ta biti uničen, kajti reforma komunizma z neko novo interpretacijo komunizma ni mogoča. Komunizma da ni mogoče izboljšati. Je mar to potem pesimistična prognoza, kar zadeva razvojnost komunistične družbe?

Djilas je optimist in trdi, da nosijo sedanji komunistični režimi v sebi seme lastnega uničenja. Mladi ljudje, ki prevzemajo vodstvo družbe, so boljše izobraženi kot njihovi očetje, kritičnejši in z močnejšim čutom za napredek in neučinkovitost. Ti mladi rodovi vidijo, da komunizem s svojo 'ideološko ekonomijo' ne more zadovoljivo proizvajati dobrin ali celo tekmovali z visoko razvitim gospodarstvom zapadnega sveta. Djilas je prepričan, da bodo končno sami komunisti tisti, ki bodo z javnimi protesti, štrajki in demonstracijami zlomili komunizem.

L.

DETELOVE 'IZKUŠNJE Z NEVIHTAMI'

Že decembra 1967 so pri Sodobni knjigi v Londonu izšle Detelove 'Izkušnje z nevihtami'.

V poetično zgoščenih in baročno nasičenih kratkih proznih tekstih vodi avtor bralca skozi življenje, ki ga občuti "kot čudno in polno nevarnosti" (Potovanja), kot "izkušnje z nevihtami". Knjiga nas vedno znova preseneča z grozljivimi domislicami in najneverjetnejšimi preobrazbami, v katerih se pojavlja osnovna literarna figura - oče, ki povezuje najraznovrstnejše na videz zaključene prozne tekste, ki jih prebiramo kot samostojne literarne enote (npr. Inšpekcija poštnega generala, Gorska železnica, Posestvo Ivana Groznega). V sestav simboličnih očetovih preobrazb, teorij (npr. teorija katastrofizma) in vremen-skih poročil so vključene nekatere kratke proze, v katerih očetova figura sicer neposredno ne nastopa, vendar pa jih isti literarni izraz, ironična atmosfera in izbira podobnih

simboličnih literarnih vrednot navezuje na ostale tekste (Zamorec Babilon in ropar Antibabilon, Mladi Gulimar pri starem Gulimarju, Razbojnik Tisasa, Kralj ki je izginil...)

Detelov literarni izraz se je v 'Izkušnjah z nevihtami' miselno in oblikovno zgostil, njegova groteskna fantazija črpa v avtentičnimi izpovednimi sredstvi iz notranje prizadetosti in osebnega spoznanja. Meje med resničnostjo in sanjskim svetom (Sanje razuma ustvarjajo pošasti) so hote zbrisane, stvarnost se nam prikazuje v najrjalnejših tipično ukrivljenih zrcalih. V sproščnem ustvarjalnem procesu se razblinijo meje med zavestjo in podzavestjo, razumljivo se pomeša z nerazumljivim in nerazložljivim, jasnim stvarnim dejstvom avtor z umetniškim sredstvom zatemnjevanja daje mnogopomenski simbolični pomen. Smrtnoresna in črna atmosfera "katastrofizma" se prepaša s plastičnim, ekstremno drznim sarkazmom in mrtvaško komiko. Časa in prostora avtor noče točno določiti, meje med preteklostjo in sedanjostjo ne postavlja. Vsaka naslonitev na določene zgodovinske dogodke je samo navidezna (Goreči Samuel), Svoboda kritične umetniške misli, s katero se avtor giblje, ne da bi se vezal na strogo določen čas in prostor, občedloveskost in nadčasovnost njegovega literarnega dela.

Detelove "Izkušnje z nevihtami" sodijo tako po formalnem izrazu kot po kritiki negativne avtoritete med najbolj izrazite avantgardistične literarne novosti v slovenskem kulturnem življenju.

B.G.

VREDNOTE - 5

Kot 5. knjiga in izredno (67.) izdanje Slovenske kulturne akcije je pred meseci izšla zajetna izdaja Vrednot (Cena \$ 3.50).

Jože Velikonja razpravlja o sodobni politični geografiji in slovenski politični stvarnosti. "Sodobna politična geografija predstavlja dokajšen odmik od predvojnih gledanj... Politične teritorialne organizacije postanejo sčasoma toge zgradbe..."

Vekoslav Bučar je šel v Zagorice in Sovče (v beljaskem šodnem in političnem okraju) in tam odkril zadnje ostanke slovenskih Trubarjevih protestantov. O tem je napisal zelo zanimiv sestavek.

Dr Srečko Baraga razpravlja o odnosu Slovencev do Jugoslavije in se v obširni razpravi loti zgodovinskega razvoja prve Jugoslavije. Ti-le so jo pripravili: kralj Aleksander, Svetozar Pribičević, gen. Živković, Milan Stojadinović in gen. Simović, Reševali pa so jo Princ Pavle, Dr Korošec, Dr Trumbić, Ljuba Davidović, Dr Maček, Stojan Protić in Dragiša Cvetković.

V 'Našem občestvu' prihaja Vinko Brumen do ključka, da lahko samo kulturno delo rešuje zdamsko slovenstvo pred smrtjo - vse ostalo nam je lahko navrženo.

Dr Tine Debeljak zavrača v 'Doneskih k Levstikovemu Martinu Krpanu' Slodnjakovo idejo, da je bil v začetku Krpana socialni navdih - ampak da je šlo za nacionalni motiv, saj je bila samo deset let pred tem revolucija 1948, ko so Jelačićevi Hrvatje in Slovenci - rešili cesarstvo...

J.

KULTURA IN OMIKA

TEŽAVE JEZIKOVNE ENAKOPRAVNOSTI

V pretekli številki sem poročal o "obutih slonih" na bojišču in drugih cvetkah ilustriranega tednika FRONT, ki naj bi "podajal probleme vseljudske obrambe kar naj bolj preprosto in dostopno". Urednik Šime Kronja je o problemu prevajanja v slovenščino povedal ljubljanskemu DELU sledeče:

"Težave nastajajo, ker smo pričakovali, da bomo imeli večjo izbiro prevajalcev. Na razpis v beograjskem in ljubljanskem tisku se namreč ni nihče odzval. Vsaj nihče z ustreznim znanjem. Pogoj je bil, da je kandidat slavist. Sedanja dva prevajalca smo dobili v zadnjem trenutku in mimo razpisa... Sicer pa imamo težave, ki jih Beograd nasploh čuti pri prevajanju za skupščino in druge zvezne forume, zlasti pa pri kakovostnemu simultnemu prevajanju. V Beograd dobrih prevajalcev ni mogoče dobiti. Tu bi nam lahko pomagali iz Slovenije, če naj bodo pravice jezikov popolnoma izražene v vsakdanji praksi."

Zelo konkreten problem enakopravnosti.

SLOVENSKA DRŽAVOTVORNOST

Študentska skupnost v Mariboru je v želji, da bi med mladino vzbudila večje zanimanje za slovensko politično in kulturno zgodovino, razpisala natečaj za poljudno znanstveno delo na temo "Slovenska državotvornost v delih Frana Levstika in Ivana Cankarja".

Na natečaj so povabili ne samo redne študente in srednješolce v Sloveniji, ampak tudi pripadnike slovenskih nacionalnih manjšin v zamejstvu.

GLIGORIČ ZAMENJAL VIDMARJA: Svet Akademij znanosti in umetnosti Jugoslavije je imenoval za svojega novega predsednika prof. Velibora Gligoriča, predsednika Srbske akademije znanosti in umetnosti. Dosedanji predsednik je bil Josip Vidmar.

KNJIŽNI TRG: Cankarjeva založba vabi na prednoročilo "Male flore Slovenije", za katero pravi, da bo prvo delo, ki bo obravnavalo celotno rastlinsko bogastvo slovenskega ozemlja. Avtorja knjige sta A. Martinčič in F. Sušnik, univerzitetna učitelja za botaniko na biotehniški fakulteti. Cena je 60 NDin (£2 ali \$4.80).

Mladinska knjiga je izdala "Valvasorjevo berilo" profesorja Mirka Rupla v novi priredbi Branka Reispa. Berilo je izbor iz "Slave vojvodine kranjske". Obsega 604 strani in stane 148 NDin (cca £5 ali \$12).

Ista založba je kupila licenco za jugoslovanske izdaje francoske revije ELLE. V slovenščini bo naslov revije ELLE - ONA. Hrvaškosrbska izdaja bo v latinici, srbsko-

hrvaška pa v cirilici.

Zbirko Monumenta Litterarum Slovenicarum sem omenil že trikrat - ob izdaji faksimilov Prešernovih Poezij, pesnikovega "Krsta pri Savici" in rokopisa prve knjige Gregorčičevih poezij. Pred božičem pa je Mladinska knjiga naznanila priprave za izdajo faksimila Dalmatinove Biblije iz 1. 1584 v sodelovanju z založbo dr. dr. Rudolfa Trofenika v Muenchenu, katerega sem tudi imel že večkrat priliko omeniti v zvezi z založniško delavnostjo na polju slovenskih ved. Knjiga bo obsegala nad 1500 strani, naklada pa bo 700 izvodov. Mladinska knjiga bo imela v prodaji 450 izvodov. Papir za knjigo je bil posebej izdelan v Nemčiji, tako da bi bila dosežena čim večja podobnost z originalnim izvidom. Tiskana bo v Heppencheimu pri Frankfurtu v tiskarni, ki se specializira za faksimilirane izdaje. Cena bo 750 Ndin (£25 odn. \$60).

Državna založba Slovenije od lani izdaja zbirko "Umetnost v slikah", ki bo izšla v 18 knjigah. Na trgu je že pet zvezkov in sicer: Stara Amerika, Afrika in Oceanija, Daljni Vzhod, Visoki srednji vek in Pozni srednji vek. Letos upajo izdati šest zvezkov ter do leta 1971 kompletirati izdajo. Menijo, da je to najpopolnejši umetnostno-zgodovinski pregled svetovne umetnosti, kar jih je doslej izšlo na Slovenskem.

MEJNIKI: Z zamudo objavljam, da je v Mariboru umrl pisatelj Oskar Hudales. Star je bil 63 let. Znan je postal s knjigo "Gmajna", v kateri je opisal svojo mladost. Za 1100-letnico prihoda sv. Cirila in Metoda med Slovence pa je objavil roman "Med dvema svetovoma".

70-letnico rojstva je nedavno slavil igralec Pavle Kovič.

Za stoletnico rojstva Riharda Jakopiča, 12. aprila, so pred solo v Šiški v Ljubljani, ki nosi njegovo ime, odkrili prvi spomenik temu velikemu slikarju. Na svečanosti je govoril umetnostni zgodovinar dr. Emilijan Cevc.

STIKI S TUJINO: Na priporočilo mednarodnega Pen Kluba in pod pokroviteljstvom UNESCO je pariška založba SEGHERS izdala v francoskem prevodu deset novel slovenskih avtorjev vključno Ivana Cankarja, Juša Kozaka, Prežihovega Voranca in Miška Kranjca. Naslov knjige je "Nouvelles Slovenes". Uvod je napisal Mitja Mejak. Tipografsko bo izbor izgledal nekoliko pavlihovsko: na nekaterih straneh bodo nad c, s in z kljukice, na drugih pa ne.

Mladinski pevski zbor in pihalna godba iz angleškega mesta Oldham sta obiskala Kranj in dala tri koncerte - dva v Kranju in enega v Preddvoru.

Tito je odlikoval mladega francoskega pesnika Marca Alyna z redom jugoslovanske zastave z zlatim vencem in ogrlico za njegov prevod antologije slovenske poezije ter Kosovelovih in Borovih pesmi.

POKOJNI: V Brnu je umrl Prof. dr. Alojz Kral, prvi rektor ljubljanske univerze po zadnji vojni, dekan in dolgoletni profesor tehniške fakultete.

SPECTATOR

Od meseca do meseca:

Petdesetletnico KP Jugoslavije je CK KP Slovenije praznoval 21. aprila na slavnostni seji. Govoril je predsednik CK KPS Franc Popit, ki je dejal, da je obletnica partije pravzaprav slovenski narodni praznik, ker da ni težko ugotoviti, kaj bi bilo z nami kot narodom, če se ne bi bila partija upirala fašizaciji monarhistične Jugoslavije in če ne bi bila vodila osvobodilnega boja. Popit je razmišljal o kritikih, ki jim samoupravljanje pomeni uničenje vodilne vloge delavskega razreda in idejnopolitične vloge Zveze komunistov. Medtem ko bi birokrati radi vzpostavili trdno oblast komunistične partije, bi radi drugi pospešili pot k meščanski strankarski demokraciji; "samoupravljanje naj bi po njihovem postalo temelj političnega, tj. strankarskega pluralizma kot priznanje različnih interesov ljudi in skupin v naši družbi". Nekateri pravijo, da v sodobni družbi ni več razrednega spopada, ampak le boj med znanjem in neznanjem. Nekateri pa so mnenja, da gre za boj med konservativnim zadovoljstvom starih in ustvarjalnim nemirom mlade generacije.

"Argumenti za idejni in politični pluralizem naše družbe, ki naj bi nas po mnenju nekaterih vrnil k avtentičnim temeljem Osvobodilne fronte in k tisti združitvi slovenskih nacionalnih sil, ki je nastala v okupaciji," je rekel Popit, "kažejo na globoko nerazumevanje vse naše novejšje zgodovine." Nacionalna osvoboditev je povezana s socialno, kot je poudarila partija. "Prav zato že od ustanovitve OF zanj niso bistveni elementi koalicije političnih vrhov, torej večstrankarskega sporazuma, pač pa nova, nestranskska enotnost slovenskega naroda." Edino KP je bila sposobna zbrati demokratične in patriotske sile v OF. "Tako skovana enotnost... je prav zaradi trdnosti delavskega razreda in trajnega odziva množic na perspektive, ki jih je odpirala KP oziroma ZK, vzdržala vse težke izkušnje revolucijske graditve." Njen plod je neposredna demokracija in samoupravljanje.

"Samoupravljanje ni in ne more biti odločanje ljudi prek strankarsko ali podobno organiziranih stališč," je nadaljeval Popit. "V samoupravnem sistemu so ljudje neposredno povezani po svoji najpomembnejši družbeni funkciji, to se pravi po delu. Nasprotja, ki se nujno pojavljajo, naj bi razreševali sami in s tem ustvarjali enotnost interesov. Samoupravljanje torej ne more izhajati iz stališča, da so interesi delovnih ljudi načelno nasprotni in da se morajo temu primerno organizirati." Samoupravljanje je pot za razreševanje nasprotij, ki ne more teči samo od sebe; potrebna je Zveza komunistov.

Popit je govoril o vlogi inteligence, ki se je v revoluciji dokončno povezala s socialističnim delavskim gibanjem. Boj med znanjem in neznanjem je le ena od

oblik razrednega boja. Mladina je lahko močna opora napredka, lahko pa tudi udarna sila reakcije. Čeprav je glavno breme narodnoosvobodilnega boja nosila mlada generacija, bi bilo nesmiselno v tem boju videti spopad generacij, ne pa posebno obliko razrednega boja. Programa, ki izhaja iz revolucije, ne more dokončati ena sama generacija in zato sam po sebi terja kontinuiteto generacij, je izjavil Popit.

OF - INTERNACIONALISTIČNA

Za 27. april, ki ga slave kot obletnico ustanovitve Osvobodilne fronte, so priredili v Velenju velik miting, ki se ga je udeležilo skoraj 100.000 ljudi. Slavnostni govor je imel Mitja Ribičič, bodoči predsednik zvezne vlade. Tudi on je hvalil OF, češ da pomeni njena ustanovitev "spoj zgodovinskega interesa delavskega razreda in njegovega socialnega poslanstva s slovenskim nacionalnim interesom". OF kot "uresničevalka samoodločitve slovenskega naroda, ustvarjalka slovenske državnosti in vodilne vloge delavskega razreda" predstavlja tudi "korenino, iz katere je zrastle mlado drevo samoupravne skupnosti. OF je bila narodna in patriotska, obenem pa internacionalistična organizacija, iz katere se je razvila odprta socialistična družba". Revolucionarne pridobitve "moramo varovati, negovati in na teh temeljih razvijati naprej jugoslovansko demokracijo in socialistični parlamentarizem, ki občana in državljana spreminja v aktivnega dejavnika v gospodarstvu, v kulturi, v zunanji, v notranji politiki in obrambi dežele".

Ribičič je dejal, da živimo v svetu, v katerem je potrebna "prava partizanska čuječnost in previdnost". Velike sile se sporazumevajo ne samo zaradi ravnotežja, ampak tudi zato, da bi razširile interesna področja. "Imamo pa celo primere, da se v interesu internacionalizma in socializma dušita napredek in nemoten socialistični razvoj in izmišljajo lažne doktrine, ki omejujejo suverenost narodov ali pa celo zanikajo njihov obstoj." Ribičič je obljubil, da bo v zunanji politiki nadaljeval "Titovo politiko nevrščenosti, aktivne koeksistence in boja za mir." Volitve pomenijo, kot je rekel, "pomemben korak k uresničevanju smernic devetega kongresa ZKJ". Bodoča smer je jasna: nadaljevali bodo gospodarsko reformo, krepili vlogo neposrednih proizvajalcev in se zavzemali za večjo učinkovitost; v notranji politiki bodo težili k "nadaljnemu razvijanju demokracije, osebnih svoboščin in odprtosti družbe". "Hkrati pa moramo povedati, da predstavlja samoupravljanje tako veliko revolucionarno pridobitev, da ne bomo dovolili nobenega rovarjenja proti njemu v interesu zunanjih sil, da bomo s sredstvi revolucionarnega pritiska preprečevali vse, kar bo za hrbtom samoupravne demokracije izzivalo incidente in neredne, nacionalistične ali verske nestrpnosti, šovinistično sovraštvo, samo-

voljo, zlorabo ali nezakonitosti," je zagrozil Ribičič.

Na mitingu se je na kratko oglasil tudi Tito, ki je tiste dni bival na Štajerskem in počival na Pohorju.

VEČ ELEKTRIKE V SLOVENIJI

Elektrarna Zlatoličje, ki jo je Tito odprl 26. aprila, je prva hidroelektrarna kanalskega tipa v Jugoslaviji in sedma ter največja dravska elektrarna z močjo 130 megavatov. Drava je zajezena pri Melju pod Mariborom, odkoder teče voda po 17.2 km dolgem dovodnem kanalu do strojnice pri Zlatoličju, drvi s padcem 33 metrov skozi turbine in odtoka po 6 km dolgem odvodnem kanalu spet v strugo Drave pri Ptuju. Elektrarna Zlatoličje bo proizvajala 658 milijonov kwh na leto in bo za 28% povečala proizvodnjo elektrike v Sloveniji.

POLITIČNI PINGPONG

V Kraljevici so 30. aprila praznovali 240-letnico ladjedelnice in Tito, ki je nekdaj delal v njej, jih je počastil s svojo navzočnostjo in govorom, v katerem je najprej pripovedoval, kako je organiziral stavko, po kateri je bila ladjedelnica domala zaprta. Delavci ladjedelnice, od katere je Kraljevica živela, so izgubili delo, toda "drugače nismo mogli postopati". Da bi pritisnili na ladjedelnico, je preko sindikalne centrale celo dosegel, da vlada ni plačala denarja za popravilo torpedov, katere so popravljali. Glede svetovnega položaja je Tito dejal, da ni optimist, ker vidi, kako velike sile rešujejo razna vprašanja. Jugoslavija in okrog 30 drugih držav pripravlja konferenco nevezanih držav, ki bo razpravljala o vprašanjih, ki se tičejo malih in srednjih dežel. Te dežele ogroža delitev na interesne sfere in bloke. "Nevezane države morajo razpravljati o nevmešavanju v notranje zadeve drugih držav in vprašanje pomoči deželam v razvoju, ki so v vedno težjem položaju." Razpravljati morajo o razoroževanju in dekolonizaciji.

Vzhodnoevropske države zadnje čase napadajo Jugoslavijo, je rekel Tito, češ da "paktira s to ali ono državo, vključno Kitajsko", ker se ni razburila zaradi spadov na reki Ussuri. Na take stvari gledamo objektivno in smatramo, da jih je mogoče rešiti edino na miren način. "Žal nam je, da je prišlo do teh reči, toda nimamo nikakršnih namenov pri tem in se ne veselimo, kot so nekateri hoteli prikazati." Pri pisanju o vzhodnih deželah imajo jugoslovanski časopisi to napako, da ne pomislijo, kakšen učinek bo imelo njihovo pisanje na odnošaje s prizadetimi državami. "Zdi se mi, da so interesi naših narodov pri tem najbolj važni." Senzacionalno pisanje pa je škodljivo. Vzhodne dežele napadajo Jugoslavijo kot na povelje, toda dobro bi bilo, da bi se ta politični pingpong nehal. "Rekel sem že, da smo pripravljeni sestiti za mizo in razpravljati o bistvu zadeve, tako da bi se domenili v bodoče, o katerih rečeh se lahko prepiramo in o katerih se naj ne." Jugoslavije

drugi ne morejo prepričati, da ni na pravem potu, toda če bodo sami napredovali, bodo dali dober vzgled.

Jugoslavija bi lahko bolje napredovala, toda veliki izdatki za narodno obrambo, recimo, jo ovirajo, je dejal Tito. "Nekateri mislijo, da se pripravljamo samo zaradi njih. Toda ne, mi že vemo, kako je tukaj in tam... Pripravljeni moramo biti na vsakogar, ki bi se drznil priti v našo deželo." Tito je na koncu pribil: "Kdorkoli bi hotel spodkopati naše notranje življenje z različnimi kontrarevolucionarnimi izpadi, z različnimi idejicami, kdorkoli bi hotel razbiti našo enotnost s šovinističnimi izpadi, naj ve, da bomo postopali bolj strogo kot doslej."

PRI NAS SE NE ŠTRAJKA

V torek, 15. aprila, so delavci jeseniške martinarne "prekinili delo" iz protesta zoper izplačane prejemke, ki so bili le 10% večji nego prejšnji mesec, čeprav se je proizvodnja v njihovem obratu povečala za petino. Stavko je vodila, kot je poročalo ljubljansko DELO, "manjša skupina delavcev, ki je grozila s fizičnim obračunom s 'stavkokazi'". Stavkajoči, ki so prejeli povprečno 970 novih dinarjev mesečne plače, so zahtevali dodatek 300 do 400 novih dinarjev. Stavkale so vse tri izmene in stavka se je končala šele, ko je centralni delavski svet jeseniške železarne poklical milico na pomoč. Stavkajoči so pustili staljeno jeklo v pečeh in prostovoljci, ki so peči izpraznili, so dobili čez par dni medalje. Zguba zaradi stavke znaša okoli 1 milijon dinarjev, oziroma 1150 ton jekla. 28. aprila pa je "delavski svet" jeseniške železarne izključil iz podjetja štiri glavne organizatorje stavke, trije delavci so prejeli zadnji opomin, eden pa javni opomin. Za izključitev so predlagali še dva delavca, ki sta sedaj v zaporu, ker sta drugim delavcem grozila z beseda mi in dejanji.

"LAKIRANJE" STVARNOSTI

Prijateljstvo med SSSR in Jugoslavijo se še naprej kisa. SOVJETSKAJA ROSSIJA, časnik centralnega komiteja Sovjetske partije, je 5. aprila obračunal z jugoslovanskim tiskom na sploh in z moskovskim dopisnikom beograjske POLITIKE Žujovićem ter dopisnikom ljubljanskega DELA Marjanom Sedmakom. Jugoslovanom očita sovjetski časopis tri valove antisovjetizma: do prvega vala je prišlo l. 1956 ob dogodkih na Madžarskem, do drugega lani ob sovjetskem vdoru v Češkoslovaško in do tretjega ob incidentih na reki Ussuri, ko so jugoslovanski časopisi objavljali tudi kitajska in albanska poročila. Sedmaku so še posebej zamerili zaradi reportaž iz Kazakstana, češ da so polne izpadov zoper sovjetsko ljudstvo in da nergajo zoper leninsko nacionalno politiko.

Sedmak je odgovoril v DELU 24. aprila. Pravi, da sovjetski napad ni namenjen samo jugoslovanskemu časnikarstvu, "marveč odraža določeno stanje političnih odnosov med našima državama". Sovjetskim časnikarjem se zdi polno informiranje nepotrebno, "nevtralistično" in lahko

tudi nevarno, s čemer seveda izražajo nezaupanje v lastne proletarce. Jugoslovansko časnikiarstvo, pravi Sedmak, je že zdavnaj preseгло štadij "lakiranja" svoje ali katerekoli druge stvarnosti. Dojeli so, da protislovij ni nič manj, če jih skrivajo. Raje jih je še več. Kar Sedmaka vznemirja, je protislovje, da SOVJETSKAJA ROSSIJA svojo kritiko Jugoslavije kvalificira kot naklonjeno znanstveno kramljanje, pisanje jugoslovanskega tiska pa kot antisovjetizem. V Afriki imenujejo tak kompleks večvrednosti odnos metropole do kolonije, zaključuje Sedmak.

CEHOVSKE VOLITVE

Raztegnjene volitve so se začele v Sloveniji 9. aprila, ko so zaposleni občani v delovnih organizacijah volili odbornike za občinske zbornice delovnih skupnosti. Volilno pravico so imeli tudi tisti kmetje, ki so člani zadrug ali ožji kooperanti. 13. aprila so po vsej državi volili poslanke za družbeno-politični zbor zvezne skupščine, za republiške zbornice republiških skupščin in odbornike za občinske zbornice. 23. aprila so odborniki občinskih skupščin in delegati delovnih organizacij volili preostale zbornice zvezne skupščine in republiških skupščin. Volitve bodo zaključene sredi maja, ko bodo republiške in pokrajinske skupščine izvolile predstavnike za zbornice narodov zvezne skupščine.

Kot so izjavljali, so bile te zapletene volitve "korak naprej do večje demokratizacije". V Sloveniji je glasovalo za republiški zbor 88,3% volilcev. Za 90 poslanskih mest se je potegovalo 160 kandidatov in sicer v 32 volilnih enotah po en sam kandidat, v 47 volilnih enotah po 2 kandidata, v 10 volilnih enotah po 3 kandidati, a v 1 volilni enoti (Ljubljana-Vič-Rudnik II) so bili 4 kandidati. Poslanci, ki so bili izvoljeni brez protikandidata so Sergej Kraigher, Leopold Krese, Cene Matičič, Marjan Orožen, Drago Benčina, Stane Kavčič, Jože Brilej, Zora Tomič, Bojan Lubej, Zdenko Roter, Polde Maček, Vlado Črne, Miran Goslar, Edo Brajnik, Ela Ulrih, Franc Vrvišar, Štefan Sambt, France Hočevar, Janko Česnik, Lojzka Stropnik, Gregor Klančnik, Marjan Gabrič, Roman Pirjevec, Franc Razdevšek, Adolf Tavčar, Miran Cvenk, Ivan Franko, Benjamin Božiček, Karel Forte, Marjan Jenko, Vlado Gorišek in Milovan Zidar.

Od desetih poslancev, ki so jih v Sloveniji izvolili v družbeno-politični zbor zvezne skupščine, jih je bilo 6 izvoljenih brez konkurence: Miro Zupančič, Alojz Kores, Franc Šetinc, Drago Seliger, Bogdan Osolnik in Marijan Breclj. V ostalih štirih volilnih enotah sta bila po dva kandidata. Izvoljeni so bili Marijan Dajcman, Peter Šprajc, Majda Bojc in Štefan Cigoj.

Na predzadnji stopnji posrednih volitev, ko so občinski odborniki in delegati volili večino republiških in zveznih poslancev, so bile volilne enote neenake in so nekatere volile po štiri, pet ali še več poslancev, druge pa le po enega. V Sloveniji od šestih študentov-kandidatov za prosvetno-kulturni zbor ni bil izvoljen niti eden.

Ob robu

Zahteva po vrnitvi k "avtentičnim temeljem Osvobodilne fronte" predstavlja "globoko nerazumevanje vse naše novejšje zgodovine", pravi Franc Popit. In ima prav. Vsi tisti, ki so zaupali komunistom in se z njimi in pod njihovim pokroviteljstvom združili v Osvobodilni fronti, so postali žrtve "globokega nerazumevanja" komunističnih ciljev. Ni govora, da bi se komunisti odrekli svoji oblasti na ljubo "nestrankske enotnosti slovenskega naroda". To morajo storiti samo nekomunisti. In v slučaju, da bi kdo bil v kakem dvomu, je Mitja Ribičič zagrozil s "sredstvi revolucionarnega pritiska" (med vojno z VOSom, po vojni z OZNO, sedaj pa z UDBo).

Ena teh žrtev - zavestnih žrtev "globokega nerazumevanja" - je, kot izgleda, tudi sam bivši predsednik OF Josip Vidmar, ki "Ob obletnici" (OF) 27. aprila tarna v ljubljanskem DELU, da Socialistična zveza, naslednica OF, že dolgo časa "stagnira" in "ne more do svoje prave podobe". Vsaka obletnica njene ustanovitve, pravi Vidmar, nas opominja na ta zastoj, in dodaja: "Upajmo, da nas ne bodo spominjale večno zaman. Naše upanje je danes bolj upravičeno kakor druga leta. Nedavni kongres Zveze komunistov Jugoslavije je posvetil Socialistični zvezi intenzivno pozornost. Pričakovati je, da se bo ta pozornost spremenila v politična dejanja, kar more privedi do tega, da bo Socialistična zveza zaživela svoje pravo znamenito življenje vseljidske ustanove, ustvarjene za oblikovanje skupne volje in skupne misli, in to na osnovi široke interne diskusije, ki je bistvo demokracije." Z drugimi besedami: Socialistična zveza ni niti vseljidska, niti ne oblikuje svoje volje in misli na osnovi široke interne diskusije, ki je bistvo demokracije. Josip Vidmar mora to nedvomno vedeti. In vendar jo komunisti izkoriščajo za farbanje ljudi doma in na tujem o demokraciji v Jugoslaviji. Prihajajo na kongrese zahodnih socialno demokratiških in laburističnih strank kot predstavniki te stagnirane organizacije, ker vedo, da bi bili sicer kot predstavniki ZKJ nedobrodošli.

Popitova razlaga samoupravljanja in funkcije ZK in njem je tudi klasična. Smrdi po korporativizmu in vodeči vlogi režimske partije, kar smo imeli prilliko spoznati v Italiji pod socialistom Benitom Mussolinijem in v Portugali pod katoličanom Salazarjem. Ribičičeva izjava, da je program njegove vlade že določil 9. kongres ZKJ, to samo dopolnjuje. Človeka kar smeh lomi, ko bere intervjuje raznih Bakaričev z zahodnonemškimi časopisi, katerih namen je prozorno jasen tudi najmanj razgledanim čitateljem.

Sedmaka in Adolfa Pušnika iz Ljubljane, ki trdi v DELU, da "naš tisk ni podvržen cenzuri in mu nihče ne kroji resnice," pa bi rad napotil na oni del Titovega govora v Kraljevicu, v katerem pravi, da "smo pripravljene sesti za mizo in... se domeniti za bodoče, o katerih rečeh se lahko prepriamo in o katerih se naj ne." I.S.

HOTEL BLED

RIM ITALIJA

VIA S. CROCE IN GERUSALEMME 40

ROMA

(Telefon 777-102)

Lastnik: VINKO A. LEVSTIK

HOTEL BLED

Roma - Via S. Croce in Gerusalemme 40

Tel. 777-102

HOTEL DANIELA

Roma - Via L. Luzzatti 31

Tel. 750-587

- OBIŠČITE NAS -

KLIC TRIGLAVA

Uredništvo: 76 GRAEME ROAD ENFIELD MIDDX Tel.: ENField 5097

Uprava: BM / TRIGLAV LONDON W.C.I.

KLIC TRIGLAVA je politično neodvisen list, ki izhaja enkrat na mesec. Izdaja ga *SLOVENSKA PRAVDA*, združenje svobodnih in demokratičnih Slovencev. Njeno mnenje predstavljajo le članki, ki so podpisani od izvršnega odbora. Urejuje Dušan Pleničar.

Enoletna naročnina:

Anglija: 1.10.0

Argentina: 650.- (1300.-)

Avstralija: \$A 4 (\$A 7)

Avstrija: 50.-

Finska: 13.-

Francija: 15.-

Italija: 2500.-

J. Afrika 4.- (R 7)

Kanada: 5.00 (\$ 8.50)

Nemčija: 16.-

Švedska: 20.-

Urugvaj 60.- (120.-)

U.S.A.: 5.00 (\$ 8.50)

Naročnina za letalsko dostavo je navedena v oklepajih.

Poverjeniki:

Avstralija: Pavla Miladinović, 12 Oxford Road, Ingleburn, N.S.W.

Italija: Saša Rudolf, Via Verniellis 24, Trieste 316

Južna Amerika: Boris Kresnik, 1346 Calle Mariano Acosta, Mar del Plata

Buenos Aires z okolico: Franc Oblak, Mendoza 5663, Buenos Aires

Sev. Amerika: Tine Kremžar, 11047 - 110 St., Edmonton, Alta., Kanada